

R a s p r a v e

PITANJE EUHARISTIJE U EKUMENSKOJ MISLI LOTHARA LIESA

Antun Japundžić

Sveučilište u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
antun.japundzic@gmail.com

UDK: 2-677:27-549]:272-2-051Lies, L.
Pregledni rad
Primljeno 02/2015.

Sažetak

U radu se nastoji analizirati i predstaviti ekumenska teološka misao njemačkoga katoličkog teologa Lothara Liesa. Unatoč tome što je Liesovo područje zanimanja vrlo opsežno, posebna pozornost u radu usmjerena je na ekumensku teologiju. Stoga rad, podijeljen u tri dijela, predstavlja ključne točke u ekumenskoj teologiji Lothara Liesa. Liesovo polazište u ekumenskim promišljanjima su prije svega podjele među kršćanima koje su prisutne u Crkvi još od prvih vremena kršćanstva. Iste te kršćane Lies promatra i pod prizmom njihove zajedničke suradnje, te iznosi nastojanja kršćanskih crkava i crkvenih zajednica oko ekumenskog dijaloga i suradnje. Drugi dio rada ističe ulogu reformacijskih crkava u ekumenskom dijalogu i ekumenskim nastojanjima: razmatra se ponajprije njihov unutarreformacijski međusobni odnos te odnos reformacijskih crkava prema Rimokatoličkoj Crkvi. Naposljetku, donose se i neka načela i promišljanja važna za suvremeni ekumenski dijalog. Budući da je sam autor pripadnik Katoličke Crkve, njegova promišljanja su u koncilskom duhu i u skladu s dokumentima Drugoga vatikanskog koncila, kao i drugim dokumentima relevantnima za ekumenski dijalog. U takvom svojem promišljanju Lies vidi euharistiju kao polazište i načelo ekumenske teologije.

Ključne riječi: ekumenizam, ekumenski dijalog, euharistija, Lothar Lies, reformacijske crkve

UVOD

Lotar Lies, suvremeni teolog te profesor dogmatske i ekumenske teologije na Katoličkom teološkom fakultetu Sveučilišta u Innsbrucku, autor je brojnih publikacija s raznih teoloških područja. Rođen je 1940. u Offenbachu, studirao je na sveučilištima u Münchenu, Frankfurtu, Würzburgu i Innsbrucku; tijekom svojega znanstvenog djelovanja, sve do smrti 2008., pokazao je u svojim djelima da je njegovo znanstveno istraživanje bilo uistinu veoma raznoliko i opsežno.¹ Međutim, područja njegove specijalizacije i posebnog zanimanja bila su dogmatska i ekumenska teologija, a u središtu njegova znanstvenog opusa bili su sakramenti, posebice sakrament euharistije, u kojem nalazi svoje ekumensko polazište.²

Valja napomenuti da je Lies također jedan od najvećih suvremenih poznavatelja Origenove misli, o čemu je napisao i više znanstvenih radova.³ Njegov širok spektar zanimanja na dogmatskom

---

¹ O osnovnim biografskim podacima o Lotharu Liesu usp. L. Lies, *Die Sacramente der Kirche. Ihre eucharistische Ausrichtung auf den dreifaltigen Gott*, Tyrolia Verlag, Innsbruck – Wien, 2005.; L. Lies, *Origenes' "Peri archon": eine undogmatische Dogmatik: Einführung und Erläuterung*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1992.; L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije, Od raskola do pomirenja. Modeli crkvenog jedinstva*, KS, Zagreb, 2011.; *Podatci o autorima*, u: N. A. Ančić – N. Bižaca (ur.), *Objava, objave i ukazanja*, CuS, Split, 2007., 259. *Suradnici*, u: M. Nikić (ur.), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće. Zbornik radova znanstvenog simpozija Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove i Teološkog fakulteta Sveučilišta u Innsbrucku o reinkarnaciji i uskrsnuću, održanog 21. i 22. studenoga 1997. u Zagrebu*, FTI, Zagreb, 1998., 12; K. Töchterle – J. Niewiadomsk – R. Messner, o. *Univ. - Prof. Dr. Lothar Lies SJ, Universitätsprofessor für Ökumenische Theologie*, u: <http://www.uibk.ac.at/theol/partelies.pdf> (04.03.2014); *Zur Person von Lothar Lies*, u: <http://www.uibk.ac.at/bibhist/lies/person/index.html.de> (28.03.2014).

² Ovdje je zanimljivo napomenuti da se Lies u svojoj studiji o sakramentima Crkve usredotočuje na trinitarnu dimenziju sakramenata, ponajprije na četiri elementa euharistije u vršenju ekumenske vjere, a to su anamneza, epikleza, koinonia i prosfora. Usp. L. Lies, *Die Sacramente der Kirche. Ihre eucharistische Ausrichtung auf den dreifaltigen Gott*, Tyrolia Verlag, Innsbruck – Wien, 2005., 7-230.

³ Značajna Liesova djela na ovom području su: L. Lies, *Origenes' Eucharistielehre im Streit der Konfessionen: Die Auslegungsgeschichte seit der Reformation*, Tyrolia Verlag, Innsbruck, 1985.; L. Lies, *Origenes' "Peri archon": eine undogmatische Dogmatik: Einführung und Erläuterung*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1992.; L. Lies, *Wort und Eucharistie bei Origenes: zur Spiritualisierungstendenz des Eucharistieverständnisses*, Tyrolia Verlag, Innsbruck 1978. Dva autorova rada o Origenu prevedena su i na hrvatski jezik. Usp. L. Lies, *Je li Origen bio origenist?*, u: *Obnovljeni život* 47(1992)5, 391-407; L. Lies, *Origen o reinkarnaciji*, u: M. Nikić (ur.), *Reinkarnacija i/ili uskrsnuće. Zbornik radova znanstvenog simpozija Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove i Teološkog fakulteta Sveučilišta u*

području vidljiv je ponajprije iz djela koje je napisao. Unatoč njegovom širokom znanstvenom opusu, ovdje ćemo se ipak fokusirati na ekumensku teološku misao ovoga katoličkog teologa. Pozornost će biti ponajprije usmjerena na njegovo djelo *Grundkurs Ökumenische Theologie. Von der Spaltung zur Versöhnung. Modelle kirchlicher Einheit*,⁴ što je ujedno i polazišna točka u našem razmatranju ekumenizma. Budući da u ovom djelu na poseban način dolazi do izražaja Liesova ekumenska teološka misao u svojoj cjelokupnosti, polazeći od toga djela, nastojat ćemo na sustavan način donijeti pregled Liesove ekumenske teologije te iznijeti naglaske i goruće probleme koje Lies prepoznaje na ekumenskom planu.

1. KONTEKST EKUMENSKOG DIJALOGA

1.1. Podjele u kršćanskom svijetu

U svojem izlaganju ekumenske teološke misli Lothar Lies polazi od činjenice razdijeljenosti u kršćanskom svijetu, podjele kršćana koje su tijekom povijesti u Crkvu donijeli raskoli i reformacija. U tom kontekstu Lies razlikuje dvije skupine podjela i razdijeljenosti: 1) razlaz između Rimokatoličke i Pravoslavne Crkve; 2) razlaz između Rimokatoličke Crkve i reformiranih kršćanskih zajednica. Tako su podjele uzrokovane reformacijom u određenoj mjeri stvorile nov oblik kršćanstva, dok je podjela između Istoka i Zapada ipak donijela jedan blaži oblik razdijeljenosti u Crkvi.

Odlučujuće trenutke podjela Lies prepoznaje još u prvoj Crkvi, tijekom 1. i 2. stoljeća, kada se razvijaju različite liturgije. Suradnja pak između Istoka i Zapada u određenoj mjeri prekinuta je već na Efeškom (431. g.) potom na Kalcedonskom (451. g.) saboru.⁵ Ovdje već možemo govoriti o raskolu jer su u kontekstu Kalcedon-

---

Innsbrucku o reinkarnaciji i uskrsnuću, održanog 21. i 22. studenoga 1997. u Zagrebu, FTI, Zagreb, 1998., 140-147.

⁴ Djelo je objavljeno 2005. godine u Beču, a budući da je 2011. godine objavljen prijevod na hrvatski jezik, za naš rad koristimo se tim hrvatskim prijevodom. Usp. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije. Od raskola do pomirenja. Modeli crkvenog jedinstva*, KS, Zagreb, 2011. Napominjemo da su na hrvatski jezik, osim navedene knjige, s njemačkoga prevedena još tri rada ovoga autora. Uz dva članka o Origenu, spomenuta u prethodnoj bilješci, na hrvatski jezik je preveden i članak: L. Lies, *Sakramentalna struktura objave u ekumenskom tumačenju*, u: N. A. Ančić – N. Bižaca, *Objava, objave i ukazanja*, CuS, Split, 2007., 53-66.

⁵ Usp. G. Cereti, *Molte Chiese cristiane un'unica Chiesa di Cristo. Corso di ecumenismo*, Queriniana, Brescia, 1992., 14-20; R. Kottje – B. Moeller, *Ekumenska povijest Crkve 1*, Teološki Fakultet "Matija Vlačić Ilirik" Zagreb, 2007., 141-153;

skog sabora nastale stare istočne crkve i pravoslavne crkve.⁶ Ne izlažući povijest raskola ni povijest ekumenskog pokreta na opširan način, Lies ukazuje samo na činjenicu postojanja pojedinih podjela u kršćanskom svijetu.

1.2. Neki naglasci katoličkih ekumenskih nastojanja

Čini se da Lothar Lies nema baš previše interesa ni za pretkoncilska ekumenska događanja u Katoličkoj Crkvi, jer je uglavnom usmjeren na vrijeme poslije Drugoga vatikanskog koncila.⁷ Prisjetimo se, međutim, da su ekumenska nastojanja u vremenu prije Drugoga vatikanskog koncila uglavnom dolazila od nekatoličkih crkava. Vjerojatno je i to jedan od razloga zbog kojih se ne osvrće baš previše na ovu temu. Sazivanjem pak Drugoga vatikanskog koncila situacija se znatno promijenila što se tiče ekumenskih nastojanja od strane Katoličke Crkve. Tek "s II. Vatikanskim saborom Katolička crkva se *nepovratno* obvezala ići ekumenskim putem",⁸ kako je svojedobno istaknuo papa Ivan Pavao II. Zbog toga i naš autor o pretkoncilskom ekumenskom doprinosu Katoličke Crkve govori vrlo šturo, ističući samo ključne elemente.⁹ Iako bi u tom pogledu mogao biti i opširniji, treba ipak uzeti u obzir da mu nije u interesu davati povijesno-teološki prikaz ekumenskog dijaloga.

L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 9; N. Tanner, *I concili della Chiesa*, Jaca Book, Milano, 1999., 19-40.

⁶ Usp. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 9-14. Stare istočne crkve liturgijski gledano možemo podijeliti na dvije liturgijske obitelji. S jedne strane tu je istočnosirijska liturgijska obitelj kojoj pripada Istočna sirijska Crkva (Perzijska Crkva), a s druge strane nalazi se obitelj zapadn-sirijske liturgije, kojoj pripadaju Zapadna sirijska Crkva, indijske crkve ovisne o zapadnoj Siriji, Armenska apostolska ortodoksna Crkva, Koptski ortodoksni aleksandrijski patrijarhat, Etiopska ortodoksna Crkva. Usp. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 10-13.

⁷ Kad je riječ o postkoncilskom ekumenskom nastojanju i djelovanju pojedinih papa, autor ističe ulogu pape Ivana Pavla II. Budući da je glavno ekumensko teološko djelo Lotara Liesa objavljeno, kako smo već spomenuli, 2005., i da su ostala djela u kojima se bavi ekumenskom problematikom nastala prije toga, onda je sasvim razumljivo da Lies nigdje ne govori o ekumenskim nastojanjima pape Benediktu XVI., koji je iste te godine (2005.) stupio na službu. Usp. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 105-128.

⁸ Ivan Pavao II, *Ut unum sint. Da budu jedno. Enciklika o ekumenskom nastojanju*, KS i Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, Zagreb, 1995. (=UUS), br. 3.

⁹ Usp. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 89-94.

Nadalje, često se osvrće na stanje Crkve u Njemačkoj¹⁰ i na njemačkom govornom području, što je i razumljivo, budući da i sam djeluje u tom prostoru, gdje je velika uloga i utjecaj reformiranih crkava. Zato je više i usmjeren prema ekumenskom dijalogu s reformiranim kršćanskim zajednicama negoli prema odnosu s pravoslavnim crkvama.

2. REFORMACIJSKE CRKVE U EKUMENSKOM DIJALOGU

Budući da smo maločas spomenuli kako je Lotharov interes odnos unutar reformacijskih crkava te dijalog između Katoličke Crkve i reformacijskih crkava, sada ćemo razmotriti reformacijske crkve i njihovu ulogu u ekumenskom dijalogu. Iako je naš autor usmjeren i na unutarreformacijske ekumenske odnose, njegova ekumenska teološka misao ostaje na tragu Drugoga vatikanskog koncila, što je ujedno njegovo polazište i uporište. Na taj način iz katoličke perspektive promatra ekumenizam i ekumenski dijalog s drugim kršćanima. Ovdje je potrebno također istaknuti da unutar protestantskih zajednica ne postoji jedinstveno naučavanje o euharistiji¹¹ za sve zajednice, te ćemo najprije ukratko razmotriti u kakvom su ekumenskom dijalogu luterani i reformirani.

2.1. Suglasnost luterana i reformiranih

Još davne 1529. g. Luther i Zwingli su u Marburgu sklopili suglasje o raznim pitanjima, ali ne i o Kristovoj prisutnosti u euharistiji. Iako su imali nekoliko zajedničkih točaka i izjava o euharistiji, ipak te izjave nisu postigle prihvaćanje sporazuma o euharistiji u potpunosti, te luterani i reformirani tada nisu dopuštali uzajamnu pričest, a kao posljedica toga manifestirale su se ove dvije zajednice kao odvojene crkve. Temeljni razlog neuspjehu tog sporazuma bilo je tvrdokorno nepopuštanje između Lutherova i Zwinglijeva tumačenja. Dok je Luther naglašavao "Kruh jest Kristovo Tijelo (*est*)",¹² Zwingli je držao da se to treba shvaćati i tumačiti kao "Kruh znači

---

¹⁰ Usp. npr. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 28-35.

¹¹ Usp. J. Kolarić, *Euharistija u ekumenskim tekstovima*, u: Bogoslovska smotra 51(1981)2-3, 374-376.

¹² M. Welker, *Što se događa pri Večeri Gospodnjoj?*, Teološki Fakultet "Matija Vlačić Ilirik", Zagreb, 2006., 68.

Kristovo Tijelo (*significat*)”.¹³ Upravo to je bila temeljna razlika koja je dovela do neuspjeha u pokušaju sporazuma i suglasju o sakramentu euharistije između Luthera i Zwinglija 1529. godine. To razilaženje uspjeli su nadići tek nakon duljeg razdoblja i raznih pokušaja usuglašavanja o euharistiji te je do potpunog crkvenog zajedništva između tih crkava došlo tek godine 1973. i to je zajedništvo potpisano u *Leuenberškoj konkordiji*.¹⁴

Zbog toga je zasigurno *Leuenberška konkordija* jedan od važnijih dokumenata u dijalogu između luterana i reformiranih, kojim je realizirana suglasnost o euharistiji između europskih reformiranih evangeličkih crkava i luterana, a samom konkordijom ponovno se uspostavilo i utvrdilo eklezijalno zajedništvo između luterana i reformiranih zajednica. Iako je *Leuenberška konkordija* iz 1973. g. imala velik utjecaj na dijalog između luterana i reformiranih, sam proces *Konkordije* započeo je već 1969. g., a njoj su prethodili različiti europski dijalozi, kao što su npr. dijalog o Svetom pismu (1957.), o Kristovoj prisutnosti (1958.), o krštenju (1959.) te o Večeri Gospodnjoj (1960).¹⁵ Tako je *Leuenberška konkordija* (1973) zapravo odlučujući i ujedno završni korak ujedinjenja evangeličkih crkava te većine luteranskih i reformiranih crkava Europe i Amerike.¹⁶

2.2. Katoličko-luteranski ekumenski dijalog

Mnogi koraci prema naprijed u dijalogu s crkvama protestantske provenijencije dogodili su se upravo u posljednjim desetljećima, napose pod utjecajem i djelovanjem Svjetskog saveza luterana.¹⁷ U ekumenskom dijalogu između katolika i luterana (Rimokatoličke Crkve i Svjetskog luteranskog saveza), objavljen je sporazum “Gozba Gospodnja” (1978.), koji je od velike važnosti za katoličko-luteranski dijalog.¹⁸

---

¹³ M. Welker, *Što se događa pri Večeri Gospodnjoj?*, 68.

¹⁴ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli*, Zagreb, 2009., 196-197; P. Neuner – B. Kleinschwärzer-Meister, *Breve manuale dell'ecumenismo*, Brescia, 2001., 149-151; P. Neuner, *Teologia ecumenica*, Brescia, 2006., 165-169.

¹⁵ Usp. P. R. Fries, *Dialogo luterani-riformati*, u: *Dizionario del movimento ecumenico*, EDB, Bologna, 1994., 397-399.

¹⁶ Napomenimo da u ovu konkordiju nisu priključene, te joj ne pripadaju, skandinavske i baltičke luteranske crkve. Usp. L. Vogel, *Chiesa luterana*, u: G. Calabrese – Ph. Goyret – F. O. Piazza (ur.), *Dizionario di ecclesiologia*, Città Nuova, Roma, 2010., 158-162.

¹⁷ Usp. W. Kasper, *Vie dell'unità. Prospettive per l'ecumenismo*, Queriniana, Brescia, 2006., 35.

¹⁸ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli*, Zagreb, 2009., 198-201.

Kad je riječ o stvarnoj Kristovoj prisutnosti u euharistiji, koja Liesa posebno zanima, on konstatira da katolici i luterani ispovijedaju stvarnu prisutnost u euharistiji, napominjući pritom da postoje razlike u teološkim iskazima i u teološkom naučavanju o stvarnoj prisutnosti. Tako npr. kada govori o Kristovoj prisutnosti u euharistiji pod prilikama kruha i vina, autor ističe razliku između katoličkog i luteranskog naučavanja u shvaćanju i naučavanju o transsupstancijaciji.¹⁹

Prisjetimo se da su reformatori (Luther, Zwingli i Calvin) poricali žrtveni karakter euharistije i poricali transsupstancijaciju.²⁰ Luther, izbjegavajući pojam transsupstancijacija i služeći se pojmom kon-supstancijacija, pokušava objasniti stvarnu Kristovu prisutnost. On odbacuje tumačenje mise kao žrtve, jer shvaća pričest kao dar te je zbog toga nemoguće shvatiti i tumačiti euharistiju kao žrtvu. Upravo to je problem za reformatore, koji je postojao od samih početaka: spojiti euharistiju kao žrtvu i euharistiju kao dar.²¹

Naš autor polazi sa stajališta spomenutog dokumenta, koji naglašava i žrtveni karakter euharistije: "Katolički i luteranski kršćani zajedno ispovijedaju da je Isus Krist u Gospodnjoj gozbi prisutan kao raspeti koji je umro za naše grijeha i koji je radi našega opravdanja uskrsnuo, kao žrtva koja je jednom zauvijek prinisena za grijeha svijeta. Ovu žrtvu nije moguće ni nastaviti, ni ponoviti, ni nadomjestiti ni nadopuniti; ali ona može, štoviše, mora, stalno iznova biti djelotvorna u središtu zajednice. O naravi i mjeri ovog djelovanja postoje različita tumačenja."²² Euharistija kao žrtva i Kristova prisutnost u euharistiji je, dakle, pitanje koje se provlači kroz mnoge dokumente mješovitih teoloških komisija i predmet je mnogih teoloških rasprava.²³ Upravo to pitanje, kao što vidimo, plijeni pozornost i našeg autora.

Iako spomenuti dokument "Gozba Gospodnja" govori o sakramentalnoj prisutnosti Kristove žrtve i o shvaćanju Kristove žrtve u Crkvi tako da stapa na neki način subjekte jedne žrtve, Lies smatra da je to stapanje "opasno jer je onda djelovanje Crkve istodobno

¹⁹ Usp. L. Lies, *Eucharistie in ökumenischer Verantwortung*, Styria, Graz – Wien – Köln, 1996., 147-150; L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 133-134.

²⁰ Usp. L. Lies, *Eucharistie in ökumenischer Verantwortung*, 143-150; L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 131; J. Boisset, *Protestantizam*, KS, Zagreb, 1999., 24-25, 40-43.

²¹ Usp. N. Ikić, *Teologija sakramenata "Gorući grm" sakramentalne milosti*, Katolički bogoslovni fakultet, Sarajevo – Glas Koncila, Zagreb, 2012., 242-244.

²² Citirano prema: L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 138.

²³ Usp. J. Kolarić, *Euharistija u ekumenskim tekstovima*, 373-389.

i identično djelovanju Kristovom”²⁴ pa je stoga, prema Liesu, bolje govoriti o “jednom činu žrtve s dva subjekta koji kao takvi ostaju nepomiješani i neodvojeni kao dva žarišta istog prinosa”.²⁵

3. TRAGOM KATOLIČKIH NAČELA

Drugi vatikanski sabor “postupno je započeo bilateralni teološki dijalog s različitim zapadnim Crkvama i crkvenim zajednicama”.²⁶ Bilateralni su dijalozi, kao što možemo primijetiti, bili usmjereni na teme koje su od krucijalne važnosti za suradnju i dijalog među kršćanima. U spektru važnih tema raspravljaju i o mnogim spornim pitanjima koja su usmjerena na krštenje, euharistiju, sakramentalnost i autoritet Crkve i sl.²⁷

Iako su u ekumenskom dijalogu izražene i kulturalne, a ne samo teološke razlike, Lies dobro primjećuje kako “nije svaka kulturalna razlika ujedno i teološka”.²⁸ Doktrinarne pak razlike s reformiranim crkvama su se tijekom vremena pojavile posebno s obzirom na teme kao što su Crkva, sakramenti i zaređeni službenici.²⁹

3.1. Ekumenska promišljanja u koncilskom duhu

Sakrament krštenja kojim se čovjek pritjelovljuje Kristu i koji je “sakramentalni vez jedinstva među svima koji su njime preporođeni”,³⁰ ne donosi tolike razlike i sporna pitanja u načinu teološkog shvaćanja kao sakrament euharistije od strane različitih kršćanskih denominacija.

Ako uzmemo u obzir činjenicu koja kaže da su “svrha i cilj ekumenizma euharistijsko zajedništvo”,³¹ onda nas ne čudi podatak što je baš u središtu Liesove ekumenske teološke misli upravo euharistija, koja je ujedno i polazište i središte njegovog govora o dijalogu s drugim kršćanskim zajednicama. Dekret pak o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* naglašava da predmet dijaloga trebaju biti ponajprije nauke o Gospodnjoj večeri i o sakramentima.³² U tom i takvom ozračju te u duhu koncilskog naputka djelovao je u svom teološkom

---

²⁴ L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 138.

²⁵ Isto.

²⁶ *UUS*, br. 69.

²⁷ Usp. *UUS*, br. 69.

²⁸ L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 51.

²⁹ Usp. *UUS*, br. 67.

³⁰ *UR*, br. 22.

³¹ J. Kolarić, *Euharistija u ekumenskim tekstovima*, 373.

³² Usp. *UR*, br. 22.

promišljanju i Lothar Lies. Zbog toga i sam naglašava: "Euharistija je načelo katoličke ekumenske teologije i hermeneutike s obzirom na jedinstvo Crkve".³³

3.2. Euharistija kao načelo ekumenske teologije

U središtu Liesove teološke ekumenske misli je, dakle, ponajprije tumačenje i razumijevanje euharistije, za koje on koristi relevantne bilateralne i multilateralne dokumente koji su nastali nakon Drugoga vatikanskog sabora. Na osnovi tih dokumenata (Teze iz Arnoldshaina i Leueninga, Gozba Gospodnja i Dokument iz Lime) donosi određena pojašnjenja u shvaćanju sakramenata, a posebice u svezi s razumijevanjem sakramenta euharistije.³⁴

Sasvim je jasno da Liesa s obzirom na euharistiju zanimaju naročito dvije teme: stvarna Kristova prisutnost u euharistiji i žrtveni karakter euharistije.³⁵ S druge pak strane, razumljiva je činjenica da Teze iz Arnoldshaina i Leueninga odbacuju žrtveni karakter euharistije budući da se radi o bilateralnom unutarreformacijskom dokumentu između luterana i reformiranih kršćana, koji su suglasni u tom pitanju.³⁶

Jedan od najvažnijih dokumenata za suvremeno ekumensko gibanje na teološkom planu u dijalogu među kršćanskim crkvama zasigurno je dokument Ekumenskog vijeća crkava *Krštenje, euharistija, služ enje*, koji je objavljen u Limi 1982. godine.³⁷ Već u samom

³³ L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 192.

³⁴ Usp. L. Lies, *Eucharistie in ökumenischer Verantwortung*, 9-262; posebno 45-48, 81-83, 100-102, 208-220, 253-257; L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 131-142.

³⁵ Ove teme nalazimo i u drugim bilateralnim ugovorima, kao što su npr.: *Anglikansko-katolička izjava iz Windsora*, *Sporazum protestantsko-katoličke grupe Dombes* i *Katoličko-episkopalno izviješće iz Škotske*. Usp. J. Kolarić, *Euharistija u ekumenskim tekstovima*, 376-381.

³⁶ Usp. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 133-134.

³⁷ Pokret (organizacija) *Vjera i ustrojstvo* izradio je važan dokument koji je u svojoj konačnoj verziji objavljen u Limi 1982. g. pod nazivom *Krštenje, euharistija, služ enje*. Iako je objavljen 1982. g., potrebno je naglasiti da je priprema za konačan dokument trajala znatno duže. Tako se daljnja priprava onog sadržaja koji je u konačnoj verziji objavljen 1982. g. može vidjeti u skupštinama organizacije *Vjera i ustrojstvo* u Lausanni (1927. g.), Edinburghu (1937. g.), Lundu (1952. g.) te Montrealu (1963.); u konačnoj verziji bio izdan sporazum kao tzv. *Dokument iz Lime* (1982. g.), pod naslovom *Krštenje, euharistija, služ enje*, koji obrađuje upravo teme koje su navedene u naslovu. U samom dokumentu mogu se prepoznati dva razdoblja u procesu nastanka i dva različita stila. S jedne strane je pokušaj definiranja vlastitog identiteta od strane crkava te njihovo zajedničko nastojanje za stvaranje biblijsko-kristološkog temelja, a druga faza je obrazlaganje odnosa

naslovu dokumenta iznose se temeljne teme o kojima dokument želi raspravljati i raspravlja. Tzv. *Dokument iz Lime* plod je zajedničkog rada mješovite komisije katolika i pravoslavaca, u koju su bili uključeni i članovi reformiranih kršćanskih zajednica. Ujedno je to i najvažniji dokument i postignuće pokreta *Vjera i ustrojstvo*, koji se pojavio početkom 20. st.³⁸

Dokument pokušava stvoriti zajednički pristup nauci i tumačenju žrtvenog karaktera euharistije, koja je središnja tema ekumenskog dijaloga, izražena posebice u bilateralnim katoličko-pravoslavnim dokumentima i u multilateralnom dokumentu Ekumenskog vijeća crkava *Krštenje, euharistija, služenje*.³⁹

Unatoč različitim teološkim razgovorima i konsenzusima koji su postignuti među kršćanima, nije došlo jedinstva. Lies je toga svjestan, te zbog toga iznosi i različite predodžbe i modele jedinstva koji zapravo oblikuju ekumensku hermeneutiku.⁴⁰ Možemo se stoga složiti s tvrdnjom pape Ivana Pavla II., koji kaže: "Traženje jedinstva ima svoj izraz u različitim dokumentima Mješovitih međunarodnih komisija za dijalog. U tim tekstovima radi se o krštenju, euharistiji službi i autoritetu polazeći od nekog temeljnog jedinstva."⁴¹ Iako "kriterij za euharistijsko jedinstvo jest crkveno zajedništvo, a ne sveti red",⁴² Lies vidi upravo razumijevanje službe u kršćanskim crkvama kao jedan od ključnih elementa koji je još uvijek predmet ekumenskog neslaganja.⁴³

---

između Pisma i tradicije te sustavna studija o euharistiji. U središtu studije je bilo krštenje i euharistija, što je i samo središte i jedna od gorućih tema ekumenskog dijaloga. Usp. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 135-136; R. Frieling, *Put ekumenske misli*, 205-207; P. Neuner, *Teologia ecumenica*, 169-174; P. Neuner – B. Kleinschwärzer-Meister, *Breve manuale dell'ecumenismo*, Brescia, 2001., 132-135; 243-244; M. Thurian, *Battesimo, eucaristia, ministero (Documento di Lima)*, u: *Dizionario del movimento ecumenico*, EDB, Bologna, 1994., 91-94.

³⁸ Usp. W. Henn, *Vjera i ustroj (Faith and order)*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, KS, Zagreb, 2009., 1260-1261.

³⁹ Talijanski teolog Luca Bianchi, analizirajući dokument Ekumenskog vijeća crkava *Krštenje, euharistija, služenje* i *Dokument iz Münchena* Međunarodne mješovite komisije prepoznaje točke konvergencije tih dvaju dokumenata s obzirom na poimanje euharistije. On u tim dokumentima vidi zajedničke točke ponajprije u tome što euharistija zauzima središnje mjesto u ovim dokumentima. U dokumentima je izražena i trinitarna dimenzija euharistije, a konvergentne točke su im još *anamnetska*, pneumatološka i eshatološka dimenzija. Usp. L. Bianchi, *Eucaristia ed ecumenismo*, Bologna, 2007., 97-103.

⁴⁰ Usp. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 138.

⁴¹ *UUS*, br. 78.

⁴² N. Ikić, *Teologija sakramenata "Gorući grm" sakramentalne milosti*, Katolički bogoslovni fakultet, Sarajevo, – Glas Koncila, Zagreb, 2012., 274.

⁴³ Usp. L. Lies, *Temeljni tečaj ekumenske teologije*, 154-158.

Potrebno je, dakle, da kršćanske crkve ozbiljno i teološki promišljaju o gorućim otvorenim ekumenskim pitanjima, pri čemu se ne moraju uvijek usuglašavati u svim pojedinim, ne tako bitnim teološkim pitanjima, već je važno usuglasiti se u važnim točkama, iz kojih će se kasnije moći riješiti i eventualna ostala manje važna pitanja.⁴⁴

ZAKLJUČAK

Zaključujući ovo promišljanje, možemo reći da suvremeni teolog Lothar Lies, koji se bavio dogmatskom i ekumenskom teologijom, svoje zanimanje za ekumensku teologiju posebno pokazuje i izražava u djelu *Grundkurs Ökumenische Theologie. Von der Spaltung zur Versöhnung. Modelle kirchlicher Einheit*. Ono može također poslužiti i kao dobar priručnik za upoznavanje ekumenske teologije. Iako u tom djelu iznosi cjelokupan sažet pregled ekumenske teologije, ipak ne treba zanemariti njegov doprinos ekumenskoj teologiji koji iznosi u ostalim svojim znanstvenim radovima.

Kao katolički teolog Lies u svojoj misli polazi od katoličkih načela i kriterija koji su propisani od strane Rimokatoličke Crkve i u crkvenim dokumentima, a svoje teološko uporište nalazi ponajprije u koncilskim i postkoncilskim dokumentima kao što su: Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio*, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu* te enciklika pape Ivana Pavla II. *Ut unum sint (Da budu jedno) o ekumenskom nastojanju*. U ekumenskoj teologiji autor polazi od euharistije te je tako njegova ekumenska misao povezana s koncilskom *communio* ekleziologijom, koja se na poseban način manifestira u euharistiji.

Osim toga Lies vješto prepoznaje i relevantnost drugih dokumenata za ekumenski dijalog koje su izradile mješovite teološke komisije te se služi samo najvažnijim aktualnim dokumentima. Lies se ipak ne koristi svim relevantnim dokumentima za ekumenski dijalog, pa se to ujedno može promatrati i kao nedostatak njegove ekumenske teološke misli. Kao što bilateralni i multilateralni ekumenski teološki dijalozi i dokumenti polaze od već postojećega crkvenog zajedništva, a potom raspravljaju o različitostima i otvorenim pitanjima koja postoje među njima, takvo polazište ima i naš autor, koji na temelju spomenutih dokumenata izvodi bit i zadaću ekumenske teologije.

⁴⁴ Usp. W. Kasper, *Vie dell'unità*. 36-37.

ECUMENICAL THEOLOGY IN THE THOUGHT OF LOTHAR LIES

Summary

In this paper the ecumenical thought of the German Catholic theologian Lothar Lies is in a systematic way analyzed and presented. Despite the fact that Lies' area of interest is very extensive, special attention is focused on ecumenical theology. Thus the work, divided in three parts, presents the key points in ecumenical theology of Lothar Lies. Lies' starting point in ecumenical considerations is primarily the divisions among Christians that are present in the Church since the early times of Christianity. Lies looks at these same Christians through the prism of their mutual cooperation and presents the efforts of Christian churches and church communities to establish ecumenical dialogue and cooperation. The second part of the work points out the role of the Reformation churches in ecumenical dialogue and ecumenical efforts: primarily their relationship within the Reformation is discussed, as well as the relationship of Reformation churches to the Roman Catholic Church. Finally, we also establish some principles and considerations important to modern ecumenical dialogue. As the author himself is a member of the Catholic Church, his reflections are in the Council's spirit and in accordance with the documents of the Second Vatican Council as well as with other documents relevant to ecumenical dialogue. Within the framework of such considerations Lies sees the Eucharist as the starting point and principle of ecumenical theology.

Key words: ecumenism, ecumenical dialogue, Lothar Lies, Reformation churches.